

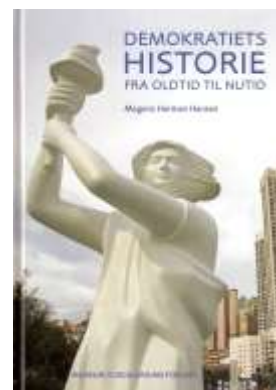
Demokratiets historie fra oldtid til nutid

Mogens Herman Hansen

ISBN: 978 87 635 3895 4

Museum Tusulanums Forlag

290 sider, pris 275 kr.

Af Torben Svendrup, historiker ph.d.

Denne bog er skrevet af Mogens Herman Hansen, der både var leder og ledende kraft bag Poliscenteret, og igennem en menneskealder en højtskattet lærer samt forfatter til en lang række bøger om den græske bystat og det græske demokrati. Med bogen *Demokrati som styreform og som ideologi*¹ viste han sin store viden om vor tids demokratier. Det var bog, hvor han meget skarpsindigt så, at vores demokrati er ved at udvikle sig til en form for en blandingsforfatning. Alene denne baggrund gør *Demokratiets historie fra oldtid til nutid* spændende. Men bogen er også noget særligt alene af den grund, at det er den første bog på dansk, der fortæller demokratiets historie samlet.

I indledningen ridser forfatteren sine præmisser op. Den første er, at demokratiet både som styreform og som ideologi frem til 2. verdenskrig var begrænset til den vestlige kulturkreds, og at dette forudsætter, at oldtidens og nutidens demokratier har en række vigtige fælles træk. Her påpeger Mogens Herman Hansen, at man på trods af mange forskelle – hvor den største naturligvis er, at det athenske demokrati var et direkte demokrati, og vores er et repræsentativt demokrati - havde et statsborgerskab, der forsvandt med oldtiden og først kom igen i slutningen af 1700 tallet, og at vores demokrati i øget grad bruger det græske demokrati som inspirationskilde. Når man ser på demokratiets ideologi, skinner ligheden mellem vores og antikkens demokrati tydeligt igennem. Begge demokratier har lighed og frihed som grundværdier. Lighed, ikke økonomisk og socialt, men lighed for loven.

Bogen er opdelt i 3 blokke på en såre logisk måde: *Demokratiet i oldtiden* derefter *Demokratiet i den politiske tænkning fra Cicero til Rousseau* og endelig *Det moderne demokratis historie*. Bogen afsluttes så med et appendiks, hvor styreformen angives for 195 stater. Herefter følger en righoldig litteraturliste og 1104 noter. Dette noteapparat giver læseren rig mulighed for at kikke forfatteren i kortene.

Som et tillæg til bogen får man en "pamflet" på 22 sider, der har titlen *Retsstat og demokrati*. Aspekterne omkring retsstat havde Mogens Herman Hansen ikke medtaget i bogen *Demokrati som styreform og som ideologi* fra 2010 (tidligere anmeldt her i bladet).

Bogens første del, *Demokratiet i oldtiden*, er fabelagtigt godt skrevet. Det kan ikke forbausende, da Mogens Herman Hansen på internationalt plan er en af de største kendere af antikkens bystater og antikkens demokrati. Tilbage i 1970-erne som ganske ung udgav han en serie hæfter om forskellige aspekter ved det græske demokrati, og gennem de næste 30 år har han udgivet en lang række bøger om emnet, bl.a. den internationalt anerkendte *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*, der udkom i USA i sin første udgave i 1991. Antikkens Venners medlemmer er formodentlig bekendt med hans lille bog fra 2005 "*Det athenske demokrati – og vores*" som er en fremragende præsentation af det athenske demokrati sat op i forhold til vores demokrati. Når jeg nævner disse udgivelser, er det for at sætte en enkelt ting på plads.

¹ Tidligere anmeldt i Antikkens Venners blad (Januar 2011, nr. 92)

Selvom man har læst meget om det antikke demokrati, er afsnittet i *Demokratiets historie* bestemt værd at læse. Det er ikke langt, det er kun på knap 20 sider. Men det, der står, er vigtigt både i forhold til forståelse af livet i den græske bystat og for forståelsen af vores politiske system.

Yderst stringent behandles det athenske demokrati ud fra ideologi og institutioner. I beskrivelsen af institutionerne er der en gennemgang af de enkelte på en så klar måde, at det vil glæde enhver gymnasielærer: det er lige til at bruge. Herefter gennemgås filosofernes kritik af demokratiet, og som vanligt præsenteres vi for Platon og Aristoteles' syn. Men Mogens Herman Hansen stopper ikke hermed. I et selvstændigt afsnit præsenteres læseren for Polybios' syn på demokratiet. Dette kan ikke gøres bedre. Læseren bliver præsenteret for Polybios' begejstring for den blandende forfatning, hvor både Sparta og Rom bruges som eksempler på denne forfatningsforms succes.

I bogens anden del, *Demokratiet i den politiske tænkning fra Cicero til Rousseau*, forsætter forfatteren sporet med blandingsforfatningen. Cicero havde som Polybios den opfattelse, at blandingsforfatningen kunne holde til evig tid. Desværre giver Mogens Herman Hansen ikke Cicero mange linjer, Ciceros filosofiske værker havde fortjent en bedre behandling. Til gengæld bliver man mere grundigt præsenteret for Machiavelli, Bodin, Locke, Montesquieu og Rousseau.

I indledningen til bogens tredje del, *Det moderne demokratis historie*, tager Mogens Herman Hansen afsæt i de middelalderlige stænderforsamlinger og parlamenter. Her føler jeg, at der mangler en inddragelse af *Magna Carta* og håndfæstningerne. Det var jo netop gennem disse, at der blev etableret et magtforhold mellem kongen og de enkelte stænder. Dette magtforhold er afgørende i forhold til parlamenternes betydning og magt. Forfatteren burde have gået ind i tanker om et privilegiesamfund og også set demokratiet i 1900-tallet i forhold til, at man i Europa delvis afskaffede disse privilegier. Det er vel egentlig det eneste sted i bogen, hvor jeg for alvor finder en mangel i fremstillingen af demokratiets historie. Til gengæld er denne del af bogen ganske skarp og klar på andre punkter, når f.eks. Mogens Herman Hansen skriver: "*Men ønsket om at afskaffe enevælden modsvarede bestemt ikke af noget ønske om at indføre demokrati.*" Viden om oldtidens demokrati havde man fra Cicero, Platon og Aristoteles. "*Fra dem vidste man, at demokrati var en yderst kritisabel styreform. Og man var også klar over, at oldtidens direkte demokrati kun kunne fungere i bystater.*"²

Mogens Herman Hansen ser med rette den middelalderlige institution *parlamentet* som det omdrejningspunkt, det moderne demokrati får. Når jeg trækker dette frem, er det fordi, det er et udmærket eksempel på bogens kvaliteter. Forfatteren fastslår, hvad alle der har læst bogens 1. del ved, at en folkevalgt repræsentativ forsamling i antikken var et ukendt fænomen. Det fører frem til følgespørgsmålet: hvornår begyndte man at opfatte parlamentet som et demokratisk organ og følgelig demokratiet som et repræsentativt demokrati? Bogen er fyldt med denne type essentielle spørgsmål. Det tvinger læseren til at tænke, og med vanlig klarhed giver forskeren svar ved at opstille præmissen: vi må vende tilbage til antikken og se på modsætningen mellem den rene forfatning, demokratiet og blandingsforfatningerne. Det er det rene demokrati, der kritiseres i antikken, mens blandingsforfatningerne roses. Det bliver de også i middelalderen og renæssancen. Her ligger et afgørende forhold til at forstå overgangen fra direkte demokrati til repræsentativt demokrati i 1800 og 1900-tallet. Herefter tages fat på det engelske parlament fra 1600-tallet, hvor han fremhæver den engelske kong Karl den 1.'s berømte svar: England har en

---

² Demokratiets historie p. 57

blandingsforfatning, kongen som er det monarkistiske, Overhuset som det aristokratiske og Underhuset som det demokratiske. Hermed går vejen videre til Montesquieu: folkets opgave er ikke at styre, men at vælge. Denne lille gennemgang i forfatterens metode er ikke helt retfærdig, man skal læse det selv. Det er en mesterlig, metodisk gennemgang af et yderst, yderst kompleks stof. Men når Mogens Herman Hansen tager læseren ved hånden, så giver det viden og forståelse på en fornøjelig måde.

En vigtig del af bogen er en gennemgang af demokratiet i Europa efter 1945. Her er det især to elementer, der tiltrækker sig min opmærksomhed, nemlig demokratiseringen af Østeuropa med opløsningen af Sovjetunionen, og gennemgangen af EU i forhold til demokratiopfattelser. En meget spændende del af bogen er også demokratiudviklingen i den 3. verden. Her er den meget korte gennemgang af staterne i den asiatiske del af Mellemøsten uhyre relevant. Forfatteren anvender udtrykket "*Facadedemokrati*", det er en godt valgt term.

Meget ofte når der skrives om demokrati i Vesteuropa og USA, så henter man den store gulvviolin frem. Man hylder skamløst demokratiet på en kvalmende måde. Dette er ikke tilfældet med Mogens Herman Hansen bog. Her er det videnskabsmanden, der giver læseren en lærd gennemgang af demokratiets historie.

Tilslut fortjener bogens ekstra "pamflet" om retsstat og demokrati et par ord. Som Mogens Herman Hansen selv skriver i sin indledning, burde dette afsnit have været et kapitel i *Demokrati som styreform og som ideologi*, men det er godt, at forfatteren nu har valgt at behandle dette meget vigtige emne. Det er selvfølgelig en kort gennemgang, men den er uhyre informativ og tankevækkende. Normalt ville man skrive, at demokrati og retsstat er to aspekter ved den styreformen, vi har i den vestlige kulturkreds. Domstolenes uafhængighed er en del af vores demokratiopfattelse. Men Mogens Herman Hansen tager fat i et vigtigt problem. Det der kendetegner en retsstat er, at domstolene er 100 % frie for indblanding. Til gengæld går udviklingen i retning af, at domstolene kan indskrænke demokratiet ved at underkende vedtagne love (forfatningsdomstole). Forfatteren slår fast: "*Modsætningen mellem demokrati og retsstaten er i princippet en konflikt mellem en styreform baseret på valg og en styreform baseret på loven, men er i virkeligheden en konflikt om, hvilke personer der skal styre staten.*"³

Demokratiets historie fra oldtid til nutid er en bog, man bør købe. Det er en spændende bog at læse, og man bliver ikke så lidt klogere af den. Underviser man i samfundsfag, historie eller oldtidskundskab, er det en bog, man bare skal have, og er man politisk interesseret eller måske politisk aktiv, vil man have megen glæde af, at kende denne bogs synspunkter. Bogen kan på det varmeste anbefales.

---

³ P. 258